

samlinger i Rigsarkivet, er det særdeles nyttigt, at der nu foreligger en oversigt, som med systematisk emneopdeling registrerer hvert enkelt dokument. Desværre nedsættes brugbarheden af et par højst beklagelige mangler. For det første er indholdsangivelsen ofte for summarisk. Når man f.eks. under gruppen 13 B – »Forholdene i Norge« – finder nr. 33 angivet som »Nasjonal Samling«, siger det ikke meget om kildens art og indhold, og den, der vil bruge det i en bestemt sammenhæng, kan ikke se, om det drejer sig om en allerede kendt kilde, f.eks. et illegalt skrift. Den anden væsentlige mangel er nemlig, at der ikke blot savnes oplysninger om kildernes proveniens, men at det endog kun i enkelte tilfælde er oplyst, om det drejer sig om et originalt papir, en kopi eller måske et trykt eller duplikeret skrift. For en samling, der spænder fra originale beretninger til avisudklip, havde sådanne oplysninger kunnet spare interesserede forskere megen tid, og de kunne være angivet ved simple signaturer. Alligevel har registranten gjort Frihedsmuseets samlinger en hel del lettere tilgængelige for forskningen i besættelsesårene.

Henning Poulsen

Kjeld Feilberg: *De flygtede – til kamp. En beretning om 4. regiments overgang til Sverige den 9. april 1940.* Årsskrift for Frihedsmuseets Venner 1981. (Museet for Danmarks Frihedskamp, 1982). 57 s.

Forfatteren var officer i den lille styrke fra garnisonen i Roskilde, som chefen, oberst Helge Bennike, 9. april besluttede at føre over sundet, for at den kunne slutte sig til den svenske hær, som han antog var i krig med Tyskland. Skriftet beretter om overfarten, om inntæringen i Sverige og om, hvordan

man uofficielt blev et led i det svenske beredskab, men efter et par måneders forgæves forsøg på at nå til England vendte hjem og genindtrådte i den danske hær, som om intet var hændt.

Henning Poulsen

Jørgen H. Barfod: *Redning fra Ragnarok.* Frihedsmuseets Venners årsskrift. (Frihedsmuseets Venners Forlag, 1983). 68 s.

Heftet giver en nøgtern og instruktiv oversigt over det hjælpearbejde for danske koncentrationslejr-fanger, der blev indledt i 1943 med afsendelse af levnedsmiddelpakker, og kulminerede i vinteren 1945 med Bernadotteaktionen, hvorved de fleste danske og norske koncentrationslejr-fanger slap velbeholdent ud af Tyskland før sammenbruddet. Betydningen heraf er sat i skarpt relief ved en afsluttende skildring af, hvordan ca. 7.000 KZ-fanger blev bragt ombord i skibe i Neustadtbugten og omkom efter et britisk fejl-bombardement.

Henning Poulsen

Leif Larsen: *Borgerlige Partisaner.* (Gyldendal, 1982). 218 s. ill.

I forlagsreklamen på bagsiden af bogen står der, at »Borgerlige Partisaner er bogen om en af Europas mest handlekraftige modstandsgrupper under 2. verdenskrig«. Det er den ikke. Men den er et nyttigt bidrag til den fremstilling af Europas og generelt af hele den københavnske sabotagevirksomheds historie, som vi stadig har til gode. Derudover er den en biografisk skitse af Eigel Larsen, der var leder af Bopa fra 1942, til han i februar 1944 blev afsat af Det kommunistiske Parti.

Det er sønnen Leif Larsen, der giver

disse biografiske glimt af faderens liv fra 1903 til 1972 som ramme omkring hoveddelen, en række sabotagerapporter og andet kildemateriale med reference til Bopa, stammende fra Eigil Larsens privatarkiv. Harmfuld over, at Carl Madsen blev nægtet optagelse i Udgiverselskabet for Danmarks nyeste Historie (DNH), og over undertegnede anmelders bog om jernbanesabotagen tog faderen det løfte af sønnen, at intet af hans efterladte materiale måtte ende på Det kgl. Bibliotek eller i Rigsarkivet. »Mafiaen« skulle ikke have indblik i det. Så meget gladere får vi da være over, at Leif Larsen nu publicerer en ukendt procentdel af dette materiale.

Det dækker 1943 og første halvdel af 1944. (Efter sin afsættelse blev Eigil Larsen brugt som illegal journalist). Ved siden af det illegale materiale er der også udsnit af rapporter af tysk proveniens og fra det danske politi. Desværre bringes det altsammen i en syndig kronologisk uorden, men brugeren kan jo altid lave sit eget sagregister...

Værdifulde er en række organisationskemaer over Bopas udvikling gennem årene, udarbejdet af Bjarne Maurer.

Aage Trommer

Per Ulrich: *De Røde Enker*. (Forlaget Tiden, 1982). 64 s.

Da tyskerne i efteråret 1943 overførte de internerede danske kommunister fra Horserød til koncentrationslejren Stutthof, dannede en række af deres hustruer »Stutthof-komiteen« for at varetage fangernes og de pårørendes interesser. Udgiveren af denne bog, Per Ulrich, »håber at rejse en søjle af beundring for De Røde Enker og udtrykke en Tysklandsfanges tak, samti-

dig med at der føjes en smule kendsgerninger til besættelsestidens historie«.

Det første er til fulde lykkedes ham. Det sidste er mere tvivlsomt. Bogen repræsenterer en rekonstruktion af komiteens forsvundne protokol med forbindelsestekster. Men er den forsvundet? I Jørgen Barfods *Redning fra Ragnarok* (Årskrift for Frihedsmuseets Venner 1983) refereres til arkivalier om Stutthofkomiteen i Frihedsmuseet. Per Ulrich glemmer desuden, at de røde enker allerede længe har været i besættelseshistorien. Man kan finde deres virksomhed omtalt i Hæstrups *Til landets bedste, I* (1966), s. 395 ff. Hans tekst er i øvrigt præget af en tydelig tendens til nedvurdering af alle offentlige instanser som passende relief for de røde enkers indsats. Den skulle ellers nok kunne klare sig uden. Således forbiser han helt, at departementscheferne (if. Hæstrup, *anf. arb.*, p. 391) på deres møde den 2. oktober 1943 allerede havde de problemer på dagsordenen, til hvis løsning komiteen oprettedes den 10. oktober. Denne enøjethed er en skam, for det kan godt være, han har en sag m.h.t. Røde Kors, hvis holdning var noget vrangvillig i starten.

Der er ikke lagt nogen udgivertekniske principper overhovedet til grund for det kildeudvalg, bogen præsenterer os for.

Aage Trommer

Ivar Danø, Jørgen Granum-Jensen og Vagn Rohde: *Landbruget – udvikling og krise 1945-1982*. (Forlaget Europa, 1982). 115 s., ill.

Hæftet er en kildesamling, som er tænkt anvendt til undervisning i historie og samfundsfag i gymnasiet og HF. Der fremlægges et spændende materia-